

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende – förslag till bestämmelser rörande bl.a. omedelbar placering, sekretess och skolgång (Ds 2020:16)

Sammanfattning

Åklagarmyndigheten tillstyrker i stort promemorians förslag och instämmer i de bedömningar som redovisas, dock med viss reservation när det gäller frågan om barnperspektivet har beaktats tillräckligt i utformningen av lagförslagen. I synnerhet när det gäller barnkonventionens artikel 12 om att barns åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Åklagarmyndigheten välkomnar förslaget om att socialtjänsten utan hinder av sekretess ska lämna uppgifter till vissa myndigheter om huruvida någon vistas i ett skyddat boende.

Barn ska kunna placeras omedelbart i skyddat boende (Avsnitt 3.1.1)

Åklagarmyndigheten instämmer i det i promemorian redovisade reformbehovet och välkomnar i stort förslaget om att barn ska kunna placeras omedelbart i skyddat boende. Dock kan det ifrågasättas om det vid förslagets utformning har tagits tillräcklig hänsyn till barnperspektivet.

Sedan 1 januari 2020 gäller barnkonventionen som lag i Sverige. Enligt artikel 9 ska ett barn inte skiljas från sina föräldrar utom i de fall då behöriga bedömer att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t.ex. vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas om var barnet ska bo. Vid sådana förfaranden ska, enligt samma artikel, alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och lägga fram sina synpunkter. Vidare ska barnet enligt artikel 12 inte bara tillförsäkras rätten att fritt uttrycka sina åsikter i frågor som rör barnet, utan barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Såsom förslaget nu är utformat finns i och för sig en rätt för barnet att yttra sig (jfr 36 § lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)) men enligt ordalydelsen av den föreslagna bestämmelsen i 6b § LVU är det enligt bedömningskriterierna endast åsikter från barn över 15 år som ska tillmätas betydelse i bedömningen av om barnet omedelbart ska placeras i skyddat boende. För att förslaget ska uppfylla barnkonventionens krav bör barnets åsikter tillmätas betydelse så snart det är möjligt i förhållande till barnets ålder och mognad, jfr artikel 12 barnkonventionen och 6 kap. 2a § föräldrabalken.

Vidare ställer sig Åklagarmyndigheten något tveksam till att det vid sannolikhetsbedömningen kan behöva accepteras en hög grad av osäkerhet och att beslutsunderlaget i vissa fall kan komma att bestå av enbart en vårdnadshavares utsaga. Det kan därmed finnas en risk för att möjligheten att få en omedelbar placering i skyddat boende kan komma att utnyttjas i exempelvis vårdnadstvisiter. I de fallen underlaget består av endast en vårdnadshavares utsaga framstår det som ännu viktigare att ett tillräckligt moget barn omedelbart får komma till tals och uttrycka sin vilja.

Bestämmelser om handläggningen (Avsnitt 3.1.2)

Åklagarmyndigheten instämmer i allt väsentligt med förslagen men önskar lämna följande särskilda kommentar.

Så som lagförslaget nu är utformat kommer bestämmelsen i 32 § LVU om att socialnämnden får besluta om läkarundersökning av barnet att omfatta även de barn som omedelbart placeras i skyddat boende. Detta trots att de barnen inte vårdas med stöd av LVU och att, som det redovisas i promemorian, det i regel torde saknas anledning för socialnämnden att använda denna befogenhet. Eftersom regeln i 32 § LVU inte uppställer några kriterier för när den ska tillämpas kan det finnas risk för att barn i vissa fall kommer att utsättas för onödiga läkarundersökningar. Det kan innebära ett brott mot barnkonventionen. Enligt barnkonventionens artikel 16 får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv. I detta avseende påminns om att i de fall det finns misstanke om att barnet har utsatts för våld ska en polisanmälan göras och därigenom öppnas möjligheten att låta barnet genomgå en läkarundersökning. Det finns dessutom redan möjlighet för socialnämnden att med samtycke från endast en av vårdnadshavarna besluta om åtgärd som psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (jfr 6 kap. 13a § föräldrabalken).

Vårdnadshavarens beslutanderätt i frågor som kräver samtycke under vistelsetiden (Avsnitt 3.1.4)

Åklagarmyndigheten har i allt väsentligt inget att erinra mot de förslag som lämnas i avsnittet men önskar lämna följande reflektion.

Om ett barn ska höras som vittne i en förundersökning krävs som utgångspunkt båda vårdnadshavarnas samtycke eftersom barn som har bevittnat brott i nuläget inte är att anse som målsägande/brottsoffer i en brottmålsprocess. Det kan ibland vara problematiskt att utverka ett samtycke från i synnerhet den person som är misstänkt för brott mot den andre vårdnadshavaren. Om barnet har placerats i skyddat boende, särskilt utan samtycke från den ena vårdnadshavaren, kan det på goda grunder antas att det blir ännu svårare att utverka ett samtycke till att höra barnet. Det kan leda till att barnet inte får komma till tals under brottmålsprocess och försvårar utredningen om brott mot den vårdnadshavare som flyttat till skyddat boende.

I detta sammanhang kan noteras att i SOU 2019:32 föreslås att barn som har bevittnat våld ska ges målsägandestatus. När barn är målsägande finns möjlighet att förordna en särskild företrädare varvid frågan om samtycke från vårdnadshavarna till att hålla förhör med barnet inte blir aktuell. Frågan om samtycke underställs istället den särskilda företrädaren.

Sekretess (Avsnitt 3.2)

I brottsutredningar förekommer inte sällan att målsäganden befinner sig på skyddat boende och ibland uppstår det problem för såväl polis som åklagare att komma i kontakt med dessa personer. Åklagarmyndigheten välkomnar därför förslaget om att socialtjänsten utan hinder av sekretess kan lämna uppgifter bl.a. om huruvida någon vistas i ett skyddat boende.

Detta beslut har fattats av överåklagaren Lennart Guné efter föredragning av extra åklagare Malin Bengtsson. I den slutliga handläggningen av ärendet har också överåklagare Eva-Marie Persson och kammaråklagare Kajsa Johansson deltagit.

Lennart Guné
Överåklagare

Malin Bengtsson
Extra åklagare

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättsavdelningen

Biblioteket

Paula Ljunggren, chefssekreterare